

Konference

“Eiropas augstākās izglītības telpas attīstība 2015. – 2018. gadā un kvalitātes nodrošināšana tajā”.

2015.gada 30.novembrī, Rīgā.

Pārskats un kopsavilkums.

Konferenci “Eiropas augstākās izglītības telpas attīstība 2015. – 2018. gadā un kvalitātes nodrošināšana tajā” 2015.gada 30.novembrī organizēja Augstākās izglītības kvalitātes aģentūra. Konferences mērķa grupa bija Latvijas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanā iesaistītās personas.

Konferences struktūra bija veidota tradicionālā formā. To ievadīja iepriekš aicinātu personu ziņojumi un atbildes uz jautājumiem. Tam sekoja paneļdiskusija un darbs trīs paralēlajās grupās. Noslēgumā bija īsais kopsavilkums, iegūto atziņu apspriešana un formulēšana.

Konferences nozīmīgumu apliecināja daudzie dalībnieki, kas pārstāvēja gan Latvijas augstskolas, gan koledžas, gan studentu un profesoru organizācijas, kā arī arodbiedrības. Sprotams, konferences darbā aktīvu dalību ņēma Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) atbildīgās amatpersonas.

Konferences nozīmību izcēla arī fakts, ka kopš 2015.gada 01.jūlija Latvijā ir ieviesta jauna augstākās izglītības (AI) kvalitātes nodrošināšanas un vērtēšanas sistēma. Tās centrālā institūcija ir Augstākās izglītības kvalitātes aģentūra (AIKA), kas darbojas Akadēmiskās informācijas centra (AIC) sastāvā. Līdz ar to konferencē bija pārstāvēti vairākums no Latvijai jaunās Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas padomes un Studiju akreditācijas komisijas locekļiem.

Līdz ar to var pamatoti rezumēt, ka konferencē bija pārstāvēts vairākums no speciālistiem un amatpersonām, kas šobrīd Latvijā ikdienā nodarbojas

ar augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas jautājumiem.

Konferences atklāšanā IZM Valsts sekretāre Līga Lejiņa formulēja aktuālos augstākās izglītības izaicinājumus. Proti, izglītības kvalitāte, kompetenču pieeja studijās, sistēmas strukturālās reformas, iekļaujošā augstākās izglītības sistēma, kurā vienlīdz svarīgas ir arī mūžizglītības un absolventu nodarbinātības komponentes. Savukārt AIC direktore Baiba Ramiņa akcentēja jauno Latvijas institūciju atbildību efektīvā augstākās izglītības kvalitātes procesu vadības nodrošināšanā.

IZM un AIC ieskatā ļoti svarīgi ir veikt visu nepieciešamo, lai jaunizveidotā AIKA iespējami īsā laikā spētu iekļauties Eiropas augstākās izglītības starptautiskajā kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēmā.

Līdz ar to ļoti skaidri konferences sākumā tika definēts apspriežamās tematikas fokuss – kvalitāte un tās saistība ar visdažādākajām augstākās izglītības tradicionālajām un inovatīvajām izpausmēm Latvijas un Eiropas vienotās augstākās izglītības telpas (EAIT) kontekstā.

Konferencē apspriesto var sagrupēt sekojošās sadaļās.

1. Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas Standartu un vadlīniju vēsturiskā attīstība un to jaunā, 2015.gadā Erevānā apstiprinātā, redakcija.
2. Augstākās izglītības sociālie aspekti.
3. Studentā centrētā izglītība.
4. Absolventu nodarbināmība.
5. Mūžizglītības un iepriekšējās izglītības atzīšanas iekļaušana AI institūciju ikdienas aktivitātēs.
6. Reformas EAIT un to salīdzinošs novērtējums.
7. Vienota izpratne par terminoloģiju, kritērijiem un indikatoriem AI kvalitātes nodrošināšanā un novērtēšanā.
8. Latvijas AI kvalitātes nodrošināšana un novērtēšana EAIT kontekstā.

1.Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas Standartu un vadlīniju vēsturiskā attīstība un to jaunā, 2015.gadā Erevānā apstiprinātā, redakcija.

Eiropas augstākās izglītības kvalitātes standartu un vadlīniju (ESG) tematiku plaši un argumentēti iztirzāja Padraigs Volšs (Padraig Walsh), ENQA prezidents. Lai arī kvalitātes jautājumi gan teorētiski, gan praktiski bija augstākās izglītības dienas kārtībā no izseniem laikiem, Eiropas mērogā to koordinētu risinājumu ieviešana aizsākās pēc Boloņas deklarācijas (1999.) parakstīšanas un Boloņas procesa oficiālas uzsākšanas. 2003.gadā, kad par augstāko izglītību atbildīgie ministri pulcējās uz samitu Berlīnē, tā noslēgumā Berlīnes komunikē tika iekļauti paragrāfi, kas noteica, ka ir jāattīsta kvalitātes nodrošināšana institucionālā, nacionālā un Eiropas līmenī, jānosaka savstarpēji akceptējami kvalitātes nodrošināšanas kritēriji, kā arī noteica, ka no 2005.gada katrā Boloņas procesa dalībvalstī ir jānosaka par kvalitātes nodrošināšanu atbildīgā institūcija/institūcijas; kvalitātes novērtēšana ir jāveic katrā augstākās izglītības institūcijā, kas ietver pašnovērtējumu, ārējo vērtējumu, studentu iesaisti novērtēšanā un rezultātu publiskošanu; ir jāieviešas AI institūciju vai studiju programmu akreditācijas vai tai pielīdzināta sistēma; kvalitātes nodrošināšanā obligāta ir starptautiskā komponente – līdzdalība, sadarbība un tīklu veidošana. Ministri Berlīnē apņēmas līdz 2005.gadam izstrādāt un apstiprināt AI kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas standartus un vadlīnijas. Tas arī tika izdarīts un 2005.gadā ministru samitā Bergenā tika apstiprināti pirmie AI kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas standarti un vadlīnijas (ESG), kas bija spēkā un nodrošināja koordinētu un harmonisku kvalitātes nodrošināšanas sistēmas attīstību EAIT līdz pat 2015.gadam. Desmit gados tika uzkrāta nozīmīga praktiskā un teorētiskā pieredze, sagatavots plašs speciālistu tīkls, iegūta laba reputācija ne tikai Boloņas procesa dalībvalstīs, bet arī praktiski visā pasaulē, kur tiek īstenotas AI studiju programmas. Tas viss rezultējās ar ESG jaunās redakcijas apstiprināšanu par augstāko izglītību atbildīgo ministru samitā 2015.gada maijā Erevānā.

Jaunajos ESG ir precizēta gan standartu (obligātā) daļa, kas tagad ietver 10 standartus, gan vadlīniju (rekomdējamā) daļa. To formulējumi ir viennozīmīgāki, precīzāki un vieglāk piemērojami praksē dažādās nacionālajās AI sistēmās.

Padraigs Volšs akcentēja atsevišķus Erevānas ministru komunikē paragrāfus, kas iezīmē būtisku problemātiku kvalitātes nodrošināšanas procesu attīstībā EAIT. Tie ietver gan kvalitātes procesa internacionalizāciju, pārrobežu kvalitātes novērtēšanu (vienas kvalitātes novērtēšanas aģentūras darbība dažādās valstīs), kvalitātes novērtēšanas ziņojumu caurskatāmību, kā arī kvalitātes aģentūru neatkarību. Īpaši izceļami jautājumi par studentā centrētās izglītības attīstību; harmonisku studentiem būtisko aspektu izkārtojumu studiju programmās, kas ietver gan sociālos jautājumus, elastīgus studiju programmas apguves ceļus, saprotamus studiju/mācīšanās rezultātu formulējumus un tiem adekvātu vērtēšanas sistēmu; studentu pilnvērtīgu iesaisti kvalitātes nodrošināšanas ikdienas procesos institūcijās, personāla kopējās kompetences paaugstināšanu attiecībā uz kvalitātes jautājumiem.

Padraigs Volšs veltīja detalizētu uzmanību arī starptautiskajām organizācijām, kas nodrošina harmonisku un pilnvērtīgu AI kvalitātes nodrošināšanas jautājumu izskatīšanu, praktisko īstenošanu un konceptuālo attīstības aspektu izvērtēšanu EAIT. Runa bija par ENQA un EQAR reģistru. Šī sadaļa konferences dalībniekiem raisīja īpašu interesi, jo Latvijā jaunās AIKA viens no valsts dotajiem uzdevumiem ir tuvāko divu gadu laikā radīt visus priekšnoteikumus, lai AIKA varētu iekļūt EQAR reģistrā, kā arī nodrošināt pilnvērtīgu sadarbību un mijiedarbību ar ENQA, kuras asociētā biedra statusā pašreiz ir Latvijas AIKA. Saskaņā ar Padraiga Volša teikto 2015.gada nogalē ENQA ir 48 dalīborganizācijas (biedri) no 26 EAIT dalībvalstīm. Savukārt EQAR reģistrā ir 39 aģentūras no 20 EAIT valstīm. 38 aģentūras ir gan ENQA biedri, gan reģistrētas EQAR reģistrā. P.Volša skaidrojums bija ļoti būtisks, lai konferences dalībnieki labāk izprastu atšķirības starp abām organizācijām, vispār nepieciešamību pēc šādu šķietami dublējošu organizāciju esamības. ENQA ir kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas aģentūru apvienība.

Tātad tā ir kvalitātes jautājumu profesionāļu apvienība, kas pārzin procesu, tās sastāvā ir visi vadošie kvalitātes nodrošināšanas eksperti un tā kompetenti virza visas kvalitātes nodrošināšanas nozares attīstību. Savukārt EQAR reģistrs ir no kvalitātes nozares profesionāļiem un aģentūrām neatkarīga institūcija, kas ietver visas EAIT valstu kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas aģentūras, kas darbojas saskaņā ar ESG. EQAR jēga ir publiskās uzticamības vairošana, ka kvalitātes novērtēšanas procesi, kas, cita starpā ir arī visnotaļ resursu ietilpīgi, nav pilnīgi noslēgta profesionāļu loka pārziņā un kompetencē. Līdz ar to Latvijas valsts izvirzītais uzdevums AIKA iekļūt EQAR reģistrā ir visnotaļ pamatots, bet mērķis iestāties ENQA ir jāvērtē saskaņā ar AIKA stratēģiskās attīstības plāniem un iespējām.

2. Augstākās izglītības sociālie aspekti.

Augstākās izglītības sociālie aspekti kļūst aizvien nozīmīgāki AI kopējās attīstības kontekstā. Tas ir arī saprotams, jo AI institūciju un studiju programmu attīstība ir ļoti resursu ietilpīga. Kvalificēta akadēmiskā personāla sagatavošana ir ļoti ilgstošs un arī dārgs process. Kvalificētu mācībspēku daudzās studiju programmās joprojām trūkst. Bibliotēku atjaunināšana, laboratoriju un darba telpu iekārtošana prasa nozīmīgas investīcijas, tāpat efektīvu prakses vietu radīšana nav vienas dienas jautājums. Līdz ar to ir saprotams nozares pārstāvju augošais satraukums par to, cik studenti ir spējīgi un arī motivēti visas AI institūciju piedāvātās iespējas izmantot.

Kā savā ziņojumā par EAIT attīstības gaitu norādīja A. Rauhvargers, tad iespējamība studēt jauniešiem, kuru vecākiem ir augstākā izglītība, salīdzinot ar tiem, kuru izglītības līmenis ir zemāks, 2011.gadā bija vidēji trīs reizes lielāka, bet dažās valstīs arī sešas reizes lielāka. Latvija ar atšķirību 2,5 reizes ir vēl relatīvi labā situācijā.

Latvijas Studentu apvienības (LSA) pārstāve Inguna Zariņa akcentēja, ka sociālā dimensija izpaužas dažādos ar studijām saistītos aspektos. Piemēram, Eiropas Savienības atbildīgo institūciju izpratnē ERASMUS+ nav sociālā programma. Ja ar piešķirto mobilitātes stipendiju ārzemēs

students nevar izdzīvot, tad tā nav ES problēma. Starpība ir jākompensē vai nu studentam pašam, vai augstskolai, vai valstij. Latvijā, diemžēl, šādu papildus atbalstu no publiskajiem resursiem gūt ir praktiski neiespējami. Tāpat LSA ieskatā sociālā dimensija ietver arī daudz niansētāku redzējumu par studējošo ar īpašajām vajadzībām nodrošināšanu ar studijām piemērotu vidi un tehnoloģijām. Šajā sakarībā parasti domā par cilvēkiem ratiņkrēslos, kas ir relatīvi neliela studējošo daļa. Bet studenti – ne tikai redzes invalīdi, bet cilvēki ar dažādiem redzes defektiem praksē tiek pilnībā ignorēti. Piemēram, veidojot studiju satura vizuālo informāciju neuztveramu krāsu salikuma vai datorgrafiskā risinājuma veidā. Kopumā LSA uzskata, ka sociālajiem jautājumiem Latvijas augstākās izglītības institūcijās (AI) ir ļoti zema prioritāte. Turklāt, tas attiecas uz tiem, kas ir imatrikulēti par studentiem, bet vēl jau ir liela daļa, kuri tieši neatrisinātu sociālo jautājumu dēļ līdz augstskolai vai koledžai nemaz nav tikuši.

Ar studējošo viedokli sasaucās Ventspils augstskolas rektore Gita Rēvaldes teiktais, ka sociālā dimensija no visām EAIT jaunajām prioritātēm ir visvājāk attīstītā, jo tā ir saistīta ar nozīmīgu finanšu investīciju piesaisti AI.

Paneldiskusijā LSA prezidente Ilva Grigorjeva arī akcentēja sociālo jautājumu “izstumtību” no AI dienaskārtības Latvijā. Studentiem nav īsti, kur vērsties pēc palīdzības, tāpēc nereti viņi ar savām dzīves un izdzīvošanas problēmām nonāk LSA.

Diskusija konferences ietvaros nepārprotami parādīja, ka Erevānas komunikē akcentētā studiju sociālā dimensija ir īsta nevis sadomāta aktualitāte. Bet, kā jau tas notiek ar identificētām aktualitātēm, ātri un efektīvi risinājumi Latvijā pagaidām tā arī nav identificēti.

3. Studentā centrētā izglītība.

Studentā centrētā izglītība EAIT kopējā dienaskārtībā jau ir turpat desmit gadus. Tās prioritāte bija un ir saistīta ar faktu, ka pastāv būtiska pretruna starp unificētām studiju programmām un darba tirgus daudzveidību, kurā nonāk augstskolu absolventi. Studentu aktīvāka

iesaiste sava studiju satura plānošanā un īstenošanā, saskaņojot savas spējas, intereses, All iespējas un darba tirgus vajadzības, nepārprotami ir ar lielu sagaidāmo pievienoto vērtību. Tomēr šī koncepta straujāku attīstību ietekmē gan objektīvi (studiju programmu organizatoriskie, mācīšanās rezultātu taisnīgas un vienādas novērtēšanas, kvalitātes nodrošināšanas u.c.), kā arī subjektīvie (mācībspēku atšķirīgā izpratne par studenta vietu studiju procesā, studējošo interešu plašā izkliede u.c.) aspekti.

Pārskats par EAIT attīstību uz 2015.gadu parādīja, ka daudzi konceptu par studentā centrēto izglītību kā veidu, kas palīdz studentam iemācīties mācīties pašam, nesaprot. Arī tas, ka līdz mērķim – studiju rezultātu apguvei, var nonākt pa dažādiem ceļiem, izmantojot dažādas tehnoloģijas, izprot ne visi AI iesaistītie. Arī G. Rēvaldes ieskatā elastīgo studiju ceļu iedzīvināšana Latvijas AI praksē vēl ir rudimentārā līmenī, it sevišķi salīdzinot ar ASV vai Lielbritāniju. Galvenokārt, tas ir ļoti neelastīgo, normatīvo aktu stingri regulēto, studiju programmu īstenošanas nosacījumu dēļ. LSA savukārt akcentē pārlietu vienveidīgās pārbaudes metodes, kas tiek praktizētas Latvijas All. Tās neļauj adekvāti novērtēt studentā centrētās izglītības konkrētos sasniegumus.

Rīgas Stradiņa universitātes prorektore Tatjana Koķe galvenās pārmaiņas All vidē formulēja sekojoši – no sistēmas, kad All studentam piedāvā kvalitatīvus pakalpojumus uz vidi, kurā students gūst iespēju iegūt kvalitatīvu pieredzi un atbildību.

Savukārt privāto augstskolu pārstāve, Ekonomikas un kultūras augstskolas rektore Gunta Veismane, minēja vēl vienu studentā centrētās izglītības aspektu. Samazinoties kopējam studējošo skaitam un pieaugot All savstarpējai konkurencei, labi attīstīta studentā centrētā pieeja nodrošina jaunas iespējas gan studentu piesaistē, gan pašas All attīstībā.

Studentā centrētās augstākās izglītības koncepts pamatoti izvirzījās par vienu no konferencē vairāk diskutētajiem tematiem. Tā kā konference galvenokārt bija veltīta kvalitātes jautājumiem AI, tad saprotams, ka arī

studentā centrētā augstākā izglītība tika aplūkota caur šo prizmu. Joprojām ir maz teorētisku pētījumu un praktiskās pieredzes, kā visefektīvākajā veidā nodrošināt studentā centrētās izglītības kvalitātes vērtēšanu – gan institūcijas, gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī. Proti, šis koncepts paredz ļoti daudzveidīgu studiju tehnoloģiju izmantošanu, ļoti lielu daudzveidību studiju procesā (ekstrēmā gadījumā katrs students ir kā atsevišķa studentu grupa ar savu studiju programmas saturu), kā arī neviennozīmīgu vienveidīguma principa ievērošanu vienas studiju programmas studējošo sasniegumu novērtēšanā. Konferencē klātesošie studenti diskutēja uzdeva jautājumu, ar ko augstskolas ietvaros būtu jāsāk, lai efektīvi varētu ieviest studentā centrēto izglītību. Jautājuma adresāts, AI kvalitātes nodrošināšanas padomes loceklis Jānis Vētra minēja, ka labs starta punkts būtu esošās zināšanu, prasmju un kompetences vērtēšanas sistēmas analīze. Cik tā ir piemērota studentā centrētās izglītības snieguma novērtēšanai? Mācīšanās rezultātu saprotama un caurskatāma novērtēšanas sistēma ir priekšnoteikums efektīvai studentā centrētās izglītības sistēmas ieviešanai. Tā ir arī absolūti nepieciešama labi funkcionējošai iekšējās kvalitātes sistēmai, kā arī ārējo kvalitātes vērtēšanas ekspertu darbam.

4. Absolventu nodarbināmība.

Absolventu nodarbināmības jautājumi Erevānas ministru samitā guva ļoti augstu prioritātes pakāpi. Pēc būtības, kā galvenais instruments absolventu nodarbināmības uzlabošanā tiek vērtēta efektīva studentā centrētās izglītības koncepta īstenošana praksē. Proti, AI atbildība par studējošo nodarbināmību ir kļuvusi par gluži vai pašsaprotamu jēdzienu. Tomēr, konferences ietvaros raisītā diskusija, vismaz Latvijas, kontekstā neuzrādīja tik skaidru un viennozīmīgu izpratni.

LSA pārstāve I.Zariņa vērsa uzmanību uz darba vides ārkārtīgi mainīgo raksturu. Tajā orientēties nebūt nav vienkārši, tajā skaitā studentiem, kuriem ir līdzīgi sarežģīti gan studējot tradicionālā, visiem vienādi veidotā studiju programmā, gan veidojot savu, studentā centrētā izglītībā balstītu, elastīgu studiju programmu. Acīmredzami, ka Latvijas darba tirgū vienlaikus nav nepieciešami, piemēram, piecdesmit pilnīgi vienādi

sagatavoti speciālisti. Bet ir arī skaidrs, ka Latvijas globāli atvērtais darba tirgus nebūt nav tik precīzi sastrukturēts, ka students jau savlaicīgi varētu veidot konkrētajai tirgus nišai atbilstošu studiju programmas adaptāciju. Nereti, darba tirgus mainās tieši atbilstīgi to speciālistu kompetencei, kas tajā ienāk. Šajā sakarībā I.Zaiņa rosināja domāt ne tikai par studiju procesa, bet arī par prakses iespēju elastīgu adaptāciju dažādajām vajadzībām.

IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta direktore Agrita Kiopa pievērsās virknei jautājumu, kas raksturo dažādo politikas iniciatīvu atbilstību absolventu nodarbināmības un nodarbinātības jautājumiem. Tie ietver gan pārmaiņas zinātnes-pētniecības-inovāciju sistēmā, tās veiktspējas kritērijos. Tāpat iniciatīvas ir vērstas uz to, lai universitātes jau pārskatāmā nākotnē kļūtu par īstiem zināšanu centriem un to darbības kvalitātes rādītāji būtu sasaistīti ar ekonomiskās izaugsmes parametriem. Kā viens no instrumentiem tika minēts arī valsts budžeta finansēto studiju vietu piešķiršanas mehānisms. Proti, plānots budžeta vietas piešķirt, pamatojoties uz līgumu starp IZM un attiecīgo augstskolu, kas ietvers ne tikai studentu skaitu konkrētajā studiju jomā un virzienā, bet arī absolventu skaitu. Tāpat plānots būtiski palielināt budžeta vietas tā sauktajās STEM jomās. Šo politikas iniciatīvu iedzīvināšanai 2015.gadā Ministru Kabinetā ir apstiprināta jauna AI finansēšanas sistēma. Atbilstoši tās uzstādījumiem jau ir veikti pirmie grozījumi atbilstošos MK Noteikumos.

Savukārt paneldiskusijas vadītājs, Vidzemes augstskolas rektors Gatis Krūmiņš dalībniekiem uzdeva jautājumu: “Nodarbināmības efektivitāte tiek veidota ne tikai pašā studiju procesā, bet arī tajā aspektā, ka absolūtais vairākums studējošo strādā, turklāt visu trīs ciklu ietvaros. Vai tas ir labi vai slikti?”

LSA prezidente bija lakoniska: “ Tas ir pozitīvi, ja darbs sakrīt ar studiju jomu. Ja nesakrīt, tas ir negatīvi gan studijām, gan darbam.”

EKA rektore Gunta Veismane rosināja pievērst uzmanību starpdisciplinārajām programmām, kuru studentiem ir daudz lielākas

iespējas atrast studiju profilam atbilstošu darbu. Tāpat, par maz tiek izmantotas prakses iespējas mērķtiecīgai studentu novirzīšanai uz studiju profilam atbilstošām darba vietām.

RSU prorektore T.Koķe izteica pieņēmumu, ka visu nosaka studiju intensitāte. Ja tās ir intensīvas, tad darbu meklē atbilstoši profilam, ja maz intensīvas, tad ir visādi. Jebkurā gadījumā pastāv būtiska atšķirība starp bakalaura un maģistra studiju programmu studējošajiem.

Arī LU rektors Indriķis Muižnieks pievienojās T.Koķes viedoklim. Visādā ziņā, tas, ka studenti, arī pilna laika studējošie, vairākumā strādā ir nepārprotams fakts, kuru nevar ignorēt.

Konferences ietvaros notikušajā darba grupā, kas speciāli iztīrāja absolventu nodarbināmības jautājumus, tika apkopota interesanta konkrēto situāciju pieredze, kas raksturo situāciju dažādu studiju virzienu programmās, kā arī dažādās AII – gan augstskolās, gan koledžās. Vēsturiski absolventu nodarbināmības jautājumi Eiropas līmeņa apspriežu dienas kārtībā nonāca jau 20.gadsimta beigās. Vispirms par tiem tika minēts Sorbonnas deklarācijā 1988.gadā, tad Boloņas deklarācijā 1999.gadā. Tad nodarbināmība kā viena no galvenajām prioritātēm tika izskatīta Londonas ministru samītā 2007.gadā, to akcentējot arī Londonas komunikē. Turpmākajos gados absolventu nodarbināmības jautājumi no starptautiskās dienas kārtības nav pazuduši. Gluži otrādi, guvuši aizvien jaunu, detalizētāku un argumentētāku iztīrājumu. Latvijā absolventu nodarbināmības izpēte ir samērā detalizēti reglamentēta gan Augstskolu likumā, gan vairākos MK Noteikumos. Tomēr, praksē sasniegtais vēl ir tālu no vēlamā, jo nav rastas atbildes uz diviem fundamentāliem jautājumiem. Kā nodrošināt pilnvērtīgu un ticamu informāciju par absolventu darba gaitām? Kā uzlabot sadarbību starp augstskolām un darba devējiem? Uz šiem jautājumiem tikai augstskolas vienas pašas pat teorētiski nav spējīgas rast pilnvērtīgas atbildes. Jo nepieciešamās darbības ietver dažādu valsts reģistru harmonizāciju, sasaisti, darba devēju atsaucību un citas aktivitātes.

Nenoliedzot AI nozīmīgo lomu tautsaimniecības attīstībā, tomēr būtu ļoti pārspīlēti uzskatīt, ka augstskolas var tieši un prognozējami ietekmēt tautsaimniecībā notiekošos procesus, kas būtiskā pakāpē ir atkarīgi no normatīvā regulējuma ietvara, nodokļu sistēmas, globālās ekonomikas konjunktūras, kā arī citiem, tieši ar augstskolām nesaistītiem, faktoriem.

5. Mūžizglītības un iepriekšējās izglītības atzīšanas iekļaušana AI institūciju ikdienas aktivitātēs.

A.Rauhvargers pārskatā par situācijas attīstību EAIT norādīja, ka joprojām kvalifikāciju ietvarstruktūras jautājumi ir ļoti neviendabīgi risināti dažādās EAIT dalībvalstīs, t.sk., 7 no tām kvalifikāciju ietvarstruktūras vispār nav ieviestas. ECTS pilnībā ir ieviesti 27 valstīs, bet atlikušajā pusē valstu vēl daudz kas būtiski jāuzlabo. It sevišķi attiecībā uz kredītpunktu saistību ar apgūtajiem studiju rezultātiem jāatzīmē visnotaļ vāja ieviešanas pakāpe. Joprojām ir neviennozīmīga situācija jautājumā, kas pieņem lēmumu par diplomu atzīšanu? Norma ir, ka ENIC/NARIC biroji veic izpēti, sagatavo atzinumu, bet pielīdzināšanu veic konkrētā AI. Bet joprojām ir valstis, kur atzīšanu veic ministrijas, turklāt, ne vienmēr balstoties uz ENIC/NARIC biroju atzinumu. Tāpat jautājumā par diplomu pielīdzināšanu nav viennozīmīgu risinājumu. Dažā AI to veic centralizēti, speciāli apmācīti darbinieki. Citās AI to veic dažādi akadēmiskā personāla pārstāvji. Nav grūti iedomāties, ka rezultāti abos gadījumos nav identiski un cietēji var izrādīties studenti. Arī iepriekšējā izglītībā iegūto kvalifikāciju atzīšana svārstās no labi nostādītas, caurskatāmas procedūras līdz valstīm, kur šāda atzīšana vispār nav paredzēta.

No teiktā bija nepārprotami skaidrs, ka mūžizglītības un iepriekšējās izglītības sasaiste ar AI dažādās valstīs tiek traktēti visnotaļ atšķirīgā veidā. Lai arī tieši par šiem jautājumiem ir pieejami detalizēti skaidrojumi, kā arī ministri savos komunikē ir apņēmušies šos jautājumus harmonizēt saskaņā ar kopīgi akceptētajiem principiem.

G.Rēvalde atgādināja, ka EAIT izveide oficiāli tika pabeigta 2010.gadā, bet realitātē tās izveide joprojām turpinās.

Arī konferences darba grupā, kas bija veltīta iepriekšējās izglītības atzīšanas jautājumiem, tika konstatēta līdzīga A.Rauhvargera aprakstītajai situācijai ar kuru sastopas Latvijas AII un studējošie. Normatīvais ietvars dot daudz vairāk iespēju, kā praksē tiek izmantots. Tomēr pastāv arī būtiski jautājumi, kas savu optimālo risinājumu vēl tikai gaida. Piemēram, kā saistīt iepriekšējās izglītības atzīšanu ar studiju programmas kvalitātes novērtēšanu, t.i., pēc kādiem principiem un metodikas izvērtēt kvalitāti tai apgūtās programmas daļai, kas nemaz nav tikusi īstenota konkrētajā AII? Darba grupas dalībnieki arī konstatēja, ka joprojām atzīšanas metodes izglītības sistēmā un dažādās tautsaimniecības nozarēs būtiski atšķiras, jo nozares nereti ir pilnībā integrētas starptautiskās organizācijās, kas darbojas saskaņā ar atšķirīgiem principiem, nekā ir akceptēts Latvijas izglītības sistēmā. Jebkurā gadījumā nepieciešami tālāki šo jautājumi pētījumi, kas savukārt ir iespējami, ja ir pietiekoši precīza faktoloģiskā informācija gan par Latviju, gan par citām EAIT valstīm.

6. Reformas EAIT un to salīdzinošs novērtējums.

Kā jau tika minēts, EAIT izveide oficiāli noslēdzās 2010.gadā. Tomēr tās izveides process turpinās – gan reaģējot uz jauniem izaicinājumiem sabiedrībā un ekonomikā, gan arī kritiski izvērtējot jau iepriekš sasniegto EAIT izveidē.

A.Rauhvargers ziņoja par daudzveidību trīs studiju ciklu satura interpretācijā dažādās EAIT valstīs, kas joprojām rada tik nozīmīgas atšķirības, ka pilnvērtīga, garantēta studējošo mobilitāte, kā arī darba tirgus vienota izpratne par absolventa iegūto AI vai profesionālo kvalifikāciju, ir būtiski traucēta. Arī studējošo “paradumi” apmierināties ar pirmā cikla izglītību vai turpināt studijas otrajā ciklā norāda uz ļoti būtiskām atšķirībām gan sabiedrības izpratnē par to, kas ir augstākā izglītība, darba tirgus atšķirīgo kompetenču novērtējumu, gan arī pašas AI nacionālo sistēmu būtiskajām atšķirībām. Tā, piemēram, bakalaura grādu ieguvušo skaits, kas turpina studijas maģistrantūrā svārstās starp dažādām valstīm no 15% līdz 100% !

Gita Rēvalde vērsa uzmanību uz trešā cikla vājumu Latvijā, kas daļēji sakņojas faktā, ka doktorantūras jautājumi tiek regulēti gan Augstskolu, gan Zinātniskās darbības likumā. Otrs, ne mazāk svarīgais, ir nepietiekamo finanšu līdzekļu jautājums.

Atsevišķi pētāms un apspriežams ir augstākās izglītības finansēšanas jautājums, it sevišķi apstākļos, kad nepastāv nekādi ierobežojumi studentiem brīvi izvēlēties sev piemērotu augstskolu, vismaz ES ietvaros noteikti. Par situāciju Latvijā pēc jaunā AI finansēšanas modeļa ieviešanas īsu ieskatu sniedza A.Kiopa.

I.Muižnieks izteica vērtējumu, ka savulaik Boloņas procesam Latvijā bija straujš starts, bet tagad process Latvijā buksē, galvenokārt nesakārtotās likumdošanas dēļ.

A.Rauhvargers ziņoja par Erevānas ministru samītā konstatēto – ir lietas, kas EAIT dalībvalstu nacionālajās AI sistēmās uzlabojas, bet ir lietas, kas hroniski netiek pilnveidotas. Erevānā tika nolemts turpmāk pievērst daudz detalizētāku uzmanību dalībvalstu individuālajiem progresu ziņojumiem, kā arī domāt par sankcijām pret tām valstīm, kas bez dibināta iemesla kopīgās apņemšanās ignorē. Citiem vārdiem, turpmāk pievērst ne tikai uzmanību reformu jomām, bet arī detalizēti monitorēt, kā tās tiek īstenotas. Vienotā sistēma ir tik stipra kā tās ķēdes vājākais posms! Klasiskās atziņas joprojām ir spēkā.

7. Vienota izpratne par terminoloģiju, kritērijiem un indikatoriem AI kvalitātes nodrošināšanā un novērtēšanā.

AI pārmaiņu kontekstā T. Kože akcentēja nepieciešamību, ka vienā AI visiem iesaistītajiem personāla locekļiem ir vienota izpratne par AI un tās kvalitātes nodrošināšanas terminoloģiju, kritērijiem un indikatoriem.

Lai arī citi konferences dalībnieki šo nepieciešamību neformulēja tik tieši, tomēr šī prasība pēc terminoloģijas, kritēriju un indikatoru skaidrības gluži kā tāds caurviju motīvs vijās cauri visai konferences gaitai. Piemēram, diskusija parādīja, ka ar jēdzienu “studentā centrētā izglītība” pat šaurā speciālistu kopā, par kādu būtu uzskatāmi konferences

dalībnieki, bija atšķirīgas izpratnes. Arī jau praksē nostabilizējušies termini, indikatori un kritēriji iegūst pavisam citu nozīmi, ja tos nākas pielietot jaunās situācijās, piemēram, studiju programmu vērtēšanā, kurā būtiska programmas daļa veidojas no iepriekšējās izglītības atzīšanā iegūtajiem kredītpunktiem. Vai arī situācijās, kad kā studiju kvalitātes kritērijs jāizmanto absolventu nodarbināmība vai konkrētie nodarbinātības rādītāji. Metodiski visnotaļ neskaidri ir jautājumi, kā sasaistīt caurskatāmu un saprotamu studiju/mācīšanās rezultātu vērtēšanas sistēmu ar visas studiju programmas iekšējo un ārējo kvalitātes novērtēšanas procesu.

8. Latvijas AI kvalitātes nodrošināšana un novērtēšana EAIT kontekstā.

A.Rauhvargers EAIT attīstības pārskatā pievērta konferences dalībnieku uzmanību faktam, ka lai arī ESG tika pieņemti jau 2005.gadā un 2015.gadā tika pieņemta to jaunā versija, joprojām praksē ir konstatējamās vairākas būtiskas to interpretācijas. Kā piemērs tika minēta studējošo iesaiste AI kvalitātes novērtēšanas un nodrošināšanas procesā. Studenti kā dalībnieki novērtēšanas komisijas sastāvā ir visur, bet... cik lielā mērā tiek ņemts vērā studentu viedoklis, veidojot kopīgo novērtēšanas ziņojumu? Praksē izrādās, ka studentus kvalitātes novērtēšanā daudzās valstīs pielaiž tikai līdz noteiktai pakāpei, t.i., studenti it kā ir kvalitātes vērtēšanas procesā iesaistīti, bet tanī pat laikā it kā nav.

Par šo jautājumu runāja arī LSA pārstāve I.Zariņa. Studentu iesaiste AI kvalitātes vērtēšanā Latvijā ir mazāka kā Igaunijā vai Lietuvā. Latvijā studenti ir redzami, bet netiek uzklausi.

G. Rēvaldes ieskatā ar studiju virzienu/programmu akreditāciju Latvijā ir viena no vislabākajām situācijām. Ir pieredze kopš 1996.gada, ārējo vērtēšanu pamatā veic ārzemju eksperti, studenti ir iesaistīti visos vērtēšanas etapos un līmeņos. Latvijā sasniegtais AI kvalitātes vērtēšanā ir kā paraugs daudzām valstīm, kas atrodas austrumos no Latvijas, piemēram, Kazahstānā.

G. Rēvalde vērsa uzmanību uz vēl vienu būtisku jautājumu. Vai akreditācijas rezultātā notiek studiju programmas valstiskā atzīšana, par ko tiek pieņemts attiecīgs lēmums, vai tas ir ieteikums AII, programmas īstenotājiem. EAIT kontekstā precīzāk būtu akreditāciju vērtēt kā ieteikumu, bet jēdziens “valsts atzīts diploms” būtu uzskatāms par novecojušu. Šajā sakarībā G. Rēvaldes teiktais sasaucās ar A. Kiopas minēto, ka nākotnē studiju virzienu akreditācijas procesā paredzēta konkurētspējīga samaksa ekspertiem par rekomendācijām un kvalitātes monitoringu atkārtotas akreditācijas gadījumā. Par naudu runāja arī G. Rēvalde. Ja akreditācija ir kā studiju programmas valstiskā atzīšana, tad par to jāmaksā ir valstij. Ja tā ir rekomendācija AII, tad par to maksā pati augstskola vai koledža.

Studējošie norādīja, ka AI kvalitātes vērtēšanu Latvijā sarežģī fakts, ka Latvijā ir ļoti nevienmērīga mācīšanas un mācīšanās kvalitāte. Arī apgūtā pārbaudes metodes ir pārāk vienveidīgas, kas neļauj niensēti novērtēt studējošo sasniegto.

Savukārt A. Kiopa uzsvēra, ka Latvija, līdz ar jauno AI kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēmas ieviešanu, ir izvēlējusies AI kvalitātes procesu vadības profesionalizācijas ceļu, kā arī stingri ir nostājusies uz internacionalizācijas procesu būtisku pieaugumu arī kvalitātes jautājumos. Šajā sakarībā MK ir piešķīris AIKA 1,5 miljonus EUR tieši darbības uzsākšanai un starptautiskās pieredzes, kā arī reputācijas veidošanai.

LU rektors I. Muižnieks tomēr vērsa dalībnieku uzmanību uz faktu, ka neskatoties uz investīcijām kvalitātes novērtēšanas sistēmā, Latvijas AI ir vistrūcīgākā ES valstu vidū. Retoriskais jautājums skanēja aptuveni šādi: “Ar šādu publisko finansējumu augstākajai izglītībai – ko lai Latvijas augstskolas ar savu kvalitātes vērtēšanas sistēmu dara EAIT?” Ja vēlas kvalitāti, tas kaut ko maksā!

LSA prezidente I. Grigorjeva akcentēja, ka daudzas lietas atkarīgas no AII iedibinātās kārtības un nozīmes, kādu institūcija piešķir kvalitātes jautājumiem. Piemēra, visās AII notiek studentu aptaujas, anketēšana.

Bet kas notiek ar savāktajām anketām, kas apkopo rezultātus, kas ar šiem rezultātiem tiek darīts, kādi ir anketēšanas rezultātu ietekme uz studiju procesa attīstību? Akreditācijas pieredze liecina, ka daudzviet studentu viedokļa apkopošana notiek, bet tai neseko nekādas praktiskas darbības.

AI kvalitātes vērtēšanas jautājumi Latvijā cieši saistīti ar jaunizveidotās AIKA darbības efektivitāti, kā arī sekmēm, iekļaujoties EAIT vienotajā kvalitātes nodrošināšanas sistēmā un iekļūšanos EQAR reģistrā. Šajā sakarībā bija daudz laba vēlējumi, aģentūrai jauno ceļa posmu sākot. Tomēr, bija arī vairāku praktisku jautājumu iztirzāšana. Piemēram, vai Latvijai būtu pareizi tuvākajos gados pieļaut iespēju, ka Latvijas AI var iegūt studiju virzienu kvalitātes novērtējumu ne tikai AIKA, kā nosaka Augstskolu likums un MK apstiprinātie Akreditācijas noteikumi, bet jebkurā EQAR reģistrā esošā aģentūrā. Ar. Rauhvargers pārskatā par EAIT attīstību norādīja, ka brīva, liberāla pieeja aģentūras izvēlē ir pieļauta tikai dažās valstīs. Arī ENQA prezidents Padraigs Volšs norādīja, ka pārrobežu kvalitātes novērtēšanā pašreiz ir dažāda, neviennozīmīga pieredze. Tas atkarīgs no kvalitātes novērtēšanas tipa. Tomēr ir skaidrs, ka turot permanenti atvērtu kvalitātes novērtēšanas sistēmu nav iespējams izveidot stabilu nacionālo AI kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēmu. Latvijai būtu jābūt ļoti uzmanīgai ar tādiem pasākumiem kā atļauju AI brīvi izvēlēties jebkuru kvalitātes aģentūru no EQAR reģistra savu programmu novērtēšanai, jo ir dibinātas šaubas par to, vai šī kvalitātes aģentūras veic identisku kvalitātes novērtēšanas procesu savas valsts iekšienē un ārvalstīs. Šīs šaubas izriet no EAIT valstu nacionālo AI sistēmu neviendabības, kaut vai finansiālā nodrošinājuma aspektā. Nav iespējams pilnīgi identiski veikt vērtēšanu bagātajās un ne tik turīgajās EAIT valstīs. Šim aspektam, kā minēts, savā runā pieskārs arī LU rektors I. Muižnieks.

Kopsavilkums.

1. EAIT vienotā AI kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēma, kas tika iedibināta 2005.gadā ar kopīgu standartu un vadlīniju apstiprināšanu, ir praksē apliecinājusi savu

efektivitāti, 2015.gadā Erevānā ir apstiprināta ESG jaunā versija. Latvijas valsts izvirzītais uzdevums AIKA iekļūt EQAR reģistrā ir visnotaļ pamatots, bet mērķis iestāties ENQA ir jāvērtē saskaņā ar AIKA stratēģiskās attīstības plāniem un iespējām.

2. Erevānas komunikē akcentētā studiju sociālā dimensija ir īsta nevis sadomāta aktualitāte. Bet, kā jau tas notiek ar identificētām aktualitātēm, ātri un efektīvi risinājumi Latvijā pagaidām nav sagaidāmi, galvenokārt, ierobežoto finanšu resursu dēļ.
3. Studentā centrētās izglītības koncepts ir nozīmīgs Latvijas augstākās izglītības un tautsaimniecības attīstībai, bet tā pilnvērtīga ieviešana ir saistīta gan ar plaša izskaidrojošā darba nepieciešamību, gan sekmēm, meklējot praktiskus un teorētiskus risinājumus daudzajiem šī koncepta aspektiem.
4. Absolventu nodarbināmība ir jāiekļauj AI ikdienas darba prioritātēs, t.sk., gan iekšējās, gan ārējās AI kvalitātes novērtēšanas procesā. Tomēr AI nav vienīgās institūcijas, kas ietekmē tautsaimniecības attīstību valstī – situācija tautsaimniecībā nevar būt kritērijs AI studiju programmu kvalitātei.
5. Latvijā sasniegtais iepriekšējās izglītības un mūzikā izglītības piesaistē AI un studijām vērtējams pozitīvi. Tālākie lēmumi būtu balstāmi padziļinātā izpētē, kas veikta, izvērtējot ticamu faktoloģisko informāciju Latvijā un citās EAIT dalībvalstīs.
6. Erevānas ministru samitā tika nolemts turpmāk pievērst daudz detalizētāku uzmanību dalībvalstu individuālajiem progresā ziņojumiem par sasniegto EAIT attīstībā, kā arī domāt par sankcijām pret tām valstīm, kas bez dibināta iemesla kopīgās apņemšanās ignorē. Citiem vārdiem, turpmāk pievērst ne tikai uzmanību reformu jomām, bet arī detalizēti monitorēt, kā tās tiek īstenotas. Vienotā sistēma ir tik stipra kā tās ķēdes vājākais posms! Latvijai tā ir būtiska

ziņa, jo daudzas kopīgās apņemšanās ir saistītas ar nozīmīgām investīcijām AI sektorā.

7. Latvija EAIT vienotajā kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēmā 2015.gadā ir startējusi ar jaunu aģentūru – AIKA, kā arī ar jaunu normatīvo regulējumu un būtiskiem finanšu resursiem, kurus valsts ir paredzējusi ieguldīt AI kvalitāte sistēmas attīstībā. Līdz ar to ir dibināts pamats uzskatīt, ka atsevišķu konferences dalībnieku minētā stagnācija Latvijas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas sistēmā tiks visdrīzākajā laikā pārvarēta.

Konferences pārskatu un kopsavilkumu sagatavoja

Jānis Vētra.